

ต้นแบบการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรโสมมิโอพาธิย์เสริมการป้องกันโรคไข้เลือดออก

กรณีศึกษา อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก

จากนโยบายรัฐบาลด้านสังคมและคุณภาพชีวิต ข้อที่ 4.3 นโยบายการพัฒนาสุขภาพของประชาชน ซึ่งรัฐบาลกำหนดเป้าประสงค์เชิงนโยบาย ข้อ 4.3.3 ประชาชนมีสุขภาพอนามัยดี มีพฤติกรรมสุขภาพเหมาะสม สามารถควบคุมและลดปัจจัยเสี่ยงต่อโรคเรื้อรัง ภัยพิบัติ และภัยสุขภาพ และ ข้อ 4.3.2 ระบบบริการสุขภาพมีโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอทั้งบุคลากรและอุปกรณ์ทางการแพทย์และสถานพยาบาล กระทรวงสาธารณสุขจึงกำหนดให้มียุทธศาสตร์กระทรวงข้อที่ 4 ให้พัฒนาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกให้มีคุณภาพ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกในฐานะหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาการด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกจึงกำหนดเป้าประสงค์ข้อที่ 1 ระบบบริการสุขภาพและผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานและเข้าถึงได้ โดยมียุทธศาสตร์ข้อที่ 1 พัฒนาระบบบริการสุขภาพและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน โดยใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรโสมมิโอพาธิย์เสริมการป้องกันโรคไข้เลือดออก

ปีงบประมาณ 2555 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ผลิตและสนับสนุนยาโสมมิโอพาธิย์จากสมุนไพร *Eupatorium perfoliatum* เสริมการป้องกันโรคไข้เลือดออก ศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์การแพทย์ทางเลือกและสนับสนุนการใช้ในสถานบริการสุขภาพและชุมชน การออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เพื่อบำบัดรักษา พื้นฟูและป้องกันช่วยเหลือประชาชนในสถานการฉุกเฉิน ที่ผ่านมายังพบปัญหาการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ห่างไกลรวมทั้งในสถานการณ์ฉุกเฉิน

เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานและเข้าถึงได้ ในปีงบประมาณ 2556 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกจึงมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ผู้ป่วยยาเสพติดซึ่งต้องเข้ารับการรักษา รวมทั้งการเตรียมการเพื่อรับภัยพิบัติ โรคระบาด โรคอุบัติใหม่ การออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ เพื่อบำบัดรักษา พื้นฟูและป้องกัน ช่วยเหลือประชาชนอย่างทันทั่วถึงและต่อเนื่อง เป้าหมายคือ การลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประชาชนลงและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ด้วยต้นแบบการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรโสมมิโอพาธิย์เสริมการป้องกันโรคไข้เลือดออก ดังกรณีศึกษา อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก

วิธีดำเนินการ

1. ศึกษาและพัฒนานวัตกรรมการผลิตภัณฑการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

- 1.1 ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการผลิตในผลิตภัณฑ์สุขภาพที่มีศักยภาพในประเทศ
- 1.2 ตั้งคณะกรรมการศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์การแพทย์ทางเลือก
- 1.3 ประชุมคณะกรรมการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 1.4 พัฒนาโครงการความร่วมมือในการศึกษาและพัฒนานวัตกรรมการผลิตภัณฑการแพทย์ทางเลือก
- 1.5 สนับสนุนการดำเนินการแก่หน่วยงานตามโครงการความร่วมมือในการศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 1.6 ประชุมคณะกรรมการติดตามผลการศึกษาและพัฒนา
- 1.7 สรุปและเผยแพร่ผลการศึกษา

2. ผลิตและสนับสนุนผลิตภัณฑ์การแพทย์ทางเลือกแก่สถานบริการสุขภาพ

- 2.1 ศึกษา รวบรวมข้อมูลผลิตภัณฑ์การแพทย์ทางเลือกที่มีประสิทธิผลสามารถใช้
- 2.2 ประชุมคณะกรรมการคัดเลือกผลิตภัณฑ์การแพทย์ทางเลือกเพื่อผลิตและสนับสนุนแก่สถานบริการสุขภาพ
- 2.3 ดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์การแพทย์ทางเลือก
- 2.4 จัดทำคู่มือการใช้ผลิตภัณฑ์การแพทย์ทางเลือก
- 2.5 อบรมการใช้ผลิตภัณฑ์การแพทย์ทางเลือกแก่สถานบริการสุขภาพที่เข้าร่วมโครงการ
- 2.6 สนับสนุนผลิตภัณฑ์แก่สถานบริการสุขภาพที่มีความพร้อมที่เข้าร่วมโครงการ
- 2.7 ติดตามประเมินผลการใช้ผลิตภัณฑ์

สำนักงานแพทย์ทางเลือกได้อบรมการใช้ผลิตภัณฑ์และถ่ายทอดความรู้และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอวัดโบสถ์ ได้คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเป็น สถานบริการที่สมัครใจเข้าร่วม ได้แก่ รพ.สต.คันทิง, รพ.สต.บ้านห้วยเจียง และ รพ.สต.ท้อแท้

ข้อมูลพื้นฐาน

อำเภอวัดโบสถ์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำแควน้อย เหมาะกับการเพาะปลูก ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะทำนา ประกอบด้วย 6 ตำบล 61 หมู่บ้าน ประชากรปี 2556จำนวน 36,138 คน มีโรงเรียน 30 แห่ง มี รพ.สต.9 แห่ง และจำนวนเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 42 คน

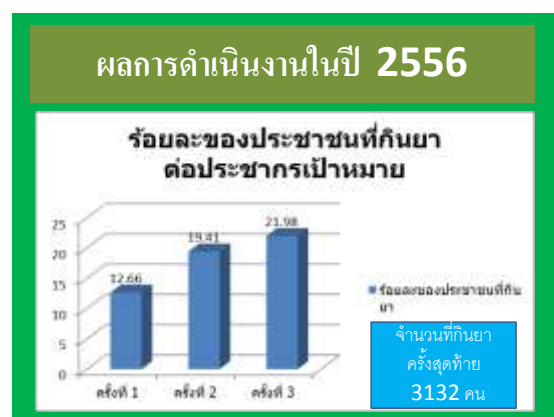
สถานการณ์ไข้เลือดออก

มีการระบาดทั่วประเทศในปี 2555 อ.วัดโบสถ์ระบาดเช่นกัน ซึ่งจังหวัดพิษณุโลกได้กำหนดให้เป็นนโยบายเร่งด่วนที่ต้องเร่งแก้ไข การควบคุมโรคไข้เลือดออกตามวิธีการต่างๆที่กำหนดไว้เดิม ได้แก่ การกำจัดลูกน้ำยุงลายด้วยวิธีเดิม อำเภอวัดโบสถ์ทำมาต่อเนื่องยาวนานมิได้ขาดแต่มีเหมือนไร้ผล

หลักในการดำเนินการ

1. ยังคงดำเนินการควบคุมโรคไข้เลือดออกตามวิธีการต่างๆ ที่กำหนดไว้แต่เดิม ได้แก่ การกำจัดลูกน้ำยุงลาย
2. ให้ความรู้และสอบถามความสมัครใจเข้าร่วมโครงการ
3. มีการให้ยาโฮมีโอพาธีจากสมุนไพร ยูพาโทเรียม เพอร์โฟไลตัม (Eup-per) แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่สมัครใจ ใน ทุก 3 เดือน
4. มีการติดตามอาการหลังได้รับยาและประเมินผลการใช้ยาทุก 3 เดือน

ผลการดำเนินงานในปี 2556

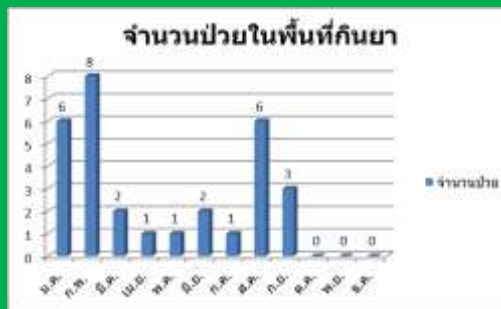
ข้อมูลหลังดำเนินการของพื้นที่สมัครใจ(รวมทั้งปี)

ข้อมูลหลังดำเนินการของพื้นที่สมัครใจ(มีค-ชค ๕๖)

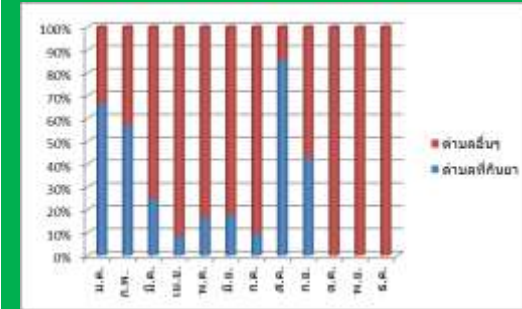
การเกิดโรคในพื้นที่กินยา

การเกิดโรคในพื้นที่กินยา

ร้อยละของการเกิดโรคในพื้นที่กินยาและไม่กินยา

เปรียบเทียบการเกิดโรคในพื้นที่กินกับไม่กินยา

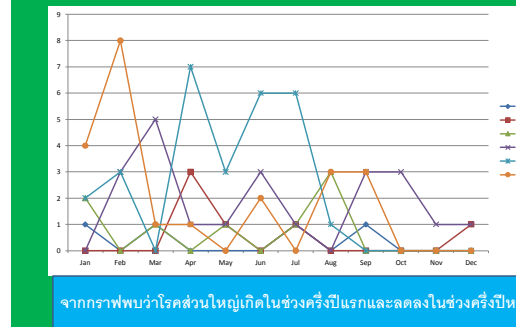
พบว่าโรคมีความแตกต่างกันในพื้นที่กินกับไม่กินยา

เปรียบเทียบการเกิดโรคพื้นที่กินยากับเวลา

พบว่าโรคส่วนใหญ่เกิดในช่วงสองเดือนแรก และหลังจากนั้นเกิดแบบกระจายจนหมดไปในช่วงสามเดือนสุดท้ายของปี

เปรียบเทียบการเกิดโรครายตำบลกับเวลา

จากกราฟพบว่าโรคส่วนใหญ่เกิดในช่วงครึ่งปีแรกและลดลงในช่วงครึ่งปีหลัง

สรุปผลการวิเคราะห์เบื้องต้น

- พบความแตกต่างในจำนวนการเกิดโรคของผู้กินกับไม่กินยาในพื้นที่เดียวกัน โดยพบในผู้ไม่กินยาสูงกว่าผู้กินยาในสัดส่วน 16 : 1
- พบว่าการเกิดโรคมีความแตกต่างกันในพื้นที่กินกับไม่กินยา โดยภาพรวมพื้นที่ไม่กินยาพบการเกิดโรคมามากกว่า 2 เท่า
- และเมื่อเทียบตามระยะเวลาแล้ว พบว่าส่วนใหญ่พื้นที่ไม่กินยาเกิดโรคสูงกว่าพื้นที่กินยาในช่วงเวลาเดียวกัน

การบรรลุตามวัตถุประสงค์

- มีการเสริมการป้องกันโรคไข้เลือดออกโดยการใช้ยุงพาร์โทเรียมเพอร์ไลตัม(Eup-per) ตามหลักการแพทย์ทางเลือกสาขาโฮมีโอพาธี แก่ประชาชนในพื้นที่ที่สมัครใจ(Implement) โดยมีพื้นที่สมัครใจ ๒ ตำบล
- เป็นทางเลือกในการป้องกันโรคไข้เลือดออกให้แก่พื้นที่ พบว่ามีผลการดำเนินงานที่น่าสนใจ และเชื่อถือได้ในเบื้องต้นว่ามีประสิทธิภาพในการเสริมการป้องกันโรคไข้เลือดออกได้ ไม่มีอาการแทรกซ้อน

การดำเนินงานในปี 2557

- พื้นที่เดิม : ดำเนินการต่อเนื่อง ได้แก่ รพ.สต.คันไช้, รพ.สต.บ้านห้วยเจียง, รพ.สต.ท้อแท้
- พื้นที่ใหม่ : ให้ความรู้ในกลุ่มผสม. เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกใช้ ได้แก่ รพ.สต.บ้านท่าขอนเบน
- เป้าหมายประชากรที่สมัครใจ 4,286 คน
- ผลการให้ยุงพอร์ฯ 4,286 คน (2 รอบ)
- จำนวนผู้ป่วยด้วยไข้เลือดออก 0 คน

วิเคราะห์ปัจจัยในความสำเร็จ

1. มีทีมสุขภาพและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจ
2. ใช้หลัก 5 ป 1 ข. 1 ส
  - ป.1 ปิด ภาชนะเก็บน้ำให้สนิท
  - ป.2 เปลี่ยน น้ำแจกันทุก 7 วัน
  - ป.3 ปล่อย ปลากินลูกน้ำในภาชนะเก็บน้ำถาวร
  - ป.4 ปรับปรุง บ้านเรือนให้สะอาด โปร่ง ไม่เป็นที่อยู่ของยุง
  - ป.5 ปฏิบัติ เป็นนิสัย
  - ข.1 ชัด ภาชนะเก็บน้ำด้านในเพื่อให้ไข่ยุงถูกทำลายไป
  - ส.1 กินยาสมุนไพร เพื่อเสริมการป้องกันโรคไข้เลือดออก
3. ประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงานแก่ แกนนนำชุมชน จนท.สาธารณสุข โรงเรียน

ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถื่น อสม. มีเวทีเรียนรู้ รพ.วัดโบสถ์

4. ยังคงดำเนินการควบคุมโรคไข้เลือดออกตามวิธีการต่างๆ ที่กำหนดไว้แต่เดิม
5. มีการรณรงค์ให้ยาทุก 3 เดือน ร่วมไปกับงานเดิมที่รับผิดชอบ
6. ได้รับการสนับสนุนยาสมุนไพรเพื่อเสริมการป้องกันโรคไข้เลือดออกจากสำนัก
7. ติดตามประเมินผลการใช้ยาทุก 3 เดือนตามแบบรายงานสำนักการแพทย์ทางเลือก

ประชุมชี้แจงโครงการ ในชุมชน โรงเรียน รับสมัคร ผู้เข้าร่วมโครงการ

เตรียมวัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้

- 1.น้ำดื่ม ขนาด 600 มิลลิลิตร (1 ขวด สำหรับคนประมาณ 80 - 100 คน) ซึ่งไม่ใช่โซดาหรือน้ำประปา
- 2.ถ้วยน้ำจิ้มพลาสติกขนาดเล็ก (ขนาด 1 ออนซ์ ก้นเล็ก)
- 3.ยา Eupatorium perfoliatum ซึ่งอยู่ในรูปของเม็ดน้ำตาล 3 เม็ด ต่อน้ำดื่ม1 ขวด

การกินยา

- > 1.ต้องกินตอนท้องว่าง ปากว่าง หรือ ก่อนหรือหลังอาหาร 15-30 นาที
- > 2.เมื่อทยาใส่ในปากทั้งหมด แล้วให้อมไว้ในปาก โดยนับ 1- 10 แล้วค่อยกลืน
- > 3.หลังจากทานยา ไม่ต้องดื่มน้ำตาม

แจกยาสมุนไพรสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค แก่ผู้ร่วมโครงการในโรงเรียนวัดเหล่าขวัญ โดยอสม.เจ้าหน้าที่ ครุ

ออกให้บริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคใช้เลือดออกด้วยการกินยาสมุนไพร
 ในนักเรียนโรงเรียนวัดเหล่าขวัญ ป.1 - ม.3 จำนวน 2 ครั้ง 104 ราย

แจกยาสมุนไพรสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค แก่ผู้ร่วมโครงการในชุมชน โดยอสม.เจ้าหน้าที่ ครุ ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น

**ชุมชนเข้มแข็ง
 ปลอดไข้เลือดออก**

ประชาชนไม่ป่วย สุขภาพดี ชีวีผาสุข

พันทิพา พงศ์กาสอ
 สำนักการแพทย์ทางเลือก
 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
 สิงหาคม 2557